

РОЗДІЛ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 347.135.224

ДО ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОСАДОВИХ, СЛУЖБОВИХ ОСІБ
ЛІКУВАЛЬНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ДІЇ, ПРИРІВНЮВАНІ
ДО НОТАРІАЛЬНО ПОСВІДЧЕНИХ (ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ)

ON THE ISSUE OF THE POWERS OF PUBLIC INDIVIDUALS AND OFFICIAL PERSONS
OF MEDICAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE, WHO CARRY OUT ACTS THAT EQUAL
TO NOTARIAL (HISTORY AND CONTEMPORANEITY)

*Долинська М.С.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Стаття присвячена дослідженню становлення органів квазінотаріату України.

Розглядаються повноваження посадових, службових осіб лікувальних установ України щодо посвідчення заповітів (крім секретних) та довіреностей, які прирівнюються до нотаріально посвідчених.

Автором простежено еволюцію відповідних посадових та службових осіб лікувальних органів, які вчиняють дії, прирівнювані до нотаріально посвідчених.

У статті здійснено аналіз нормативних актів, які регулюють порядок посвідчення заповітів та довіреностей, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, посадовими та службовими особами окремих закладів охорони здоров'я, зокрема Цивільного кодексу України, Закону України «Про нотаріат», Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених.

Відповідно до Указу Ради народних комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про порядок посвідчення довіреностей та заповітів військовослужбовцями у військовий час» від 15 вересня 1942 р., уперше начальники лікарень мали право засвідчувати заповіти і довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, від імені військовослужбовців, що перебували на стаціонарному лікуванні.

Автор стверджує, що перелік повноважень службових осіб щодо посвідчення заповітів та доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, за статтею 40 Закону України «Про нотаріат» 1993 року в основному дублює перелік дій, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, які вчиняли службові особи радянської України, зазначений у статті 16 Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про державний нотаріат» 1974 року.

У результаті проведеного аналізу норм статей 245 і 1252 Цивільного кодексу України та статті 40 Закону України «Про нотаріат», Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, чинного в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 року № 940, автор приходиться до висновку, що до компетенції відповідних посадових і службових осіб закладів охорони здоров'я України належить учинення лише двох видів дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, а саме: посвідчення заповітів (крім секретних) та довіреностей.

Ключові слова: заповіти та довіреності, прирівнювані до нотаріально посвідчених.

The article is devoted to the study of the formation of the bodies of quasi-nationalities of Ukraine.

The powers of public individuals and official persons of medical establishments of Ukraine concerning the certification of wills (except for secret wills) and powers of attorney that equal to notarial are considered.

The author has traced the evolution of appropriate public individuals and official persons of medical establishments who carry out acts that equal to notarial.

The analysis of normative acts regulating the procedure for the certification of wills and powers of attorney that equal to notarial by public individuals and official persons of certain health care establishments, including the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Notariate", the Procedure for the certification of wills and powers of attorney that equal to notarial, is made.

In accordance with the Decree of the Council of People's Commissars of the USSR "On the procedure of certification of powers of attorney and wills of servicemen in wartime" of 15 September 1942, for the first time chiefs of hospitals were entitled to certify wills and powers of attorney that equal to notarial of servicemen in hospital treatment.

The author states that the list of the powers of the officials regarding the certification of wills and powers of attorney that equal to notarial, according to the Law of Ukraine "On Notariate" of 1993, mostly duplicates the list of acts that equal to notarial carried out by officials of Soviet Ukraine in accordance with Article 16 of the Law of the Ukrainian SSR "On State Notariate" of 1974.

Analyzing the norms of Articles 245 and 1252 of the Civil Code of Ukraine and Article 40 of the Law of Ukraine "On Notariate", the Procedure for the certification of wills and powers of attorneys that equal to notarial, the wording of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 940 of 6 July 2006 the author concludes that the appropriate public individuals and official persons of medical establishments certify only two types of acts that equal to notarial, namely: certifying wills (except for secret ones) and powers of attorney.

Key words: wills and powers of attorney that equal to notarial.

Постановка проблеми. До органів, які мають право вчиняти нотаріальні дії, належать інститути нотаріату та квазінотаріату. До органів нотаріату належать державні та приватні нотаріуси, а до органів квазінотаріату – посадові особи органів місцевого самоврядування, інші посадові особи, на яких покладено вчинення окремих видів нотаріальних дій відповідно до чинного законодавства.

Із плином часу кількість посадових і службових осіб, які уповноважені на вчинення дій, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, розширюється.

У незалежній Україні активізувався процес дослідження історії становлення нотаріальних органів, а також органів квазінотаріату. Серед органів квазінотаріату, на нашу думку, варто окрему увагу приділити посадовим

і службовим особам лікувальних установ, зокрема посадовим особам госпіталів, які вчиняють привірювані до нотаріальних дій, мужнім захисникам України, що перебувають на лікуванні в таких установах.

Необхідність таких досліджень дає змогу не лише проаналізувати процес реформування органів нотаріату та квазінотаріату, а також окремо виділити особливості реформування нотаріальних проваджень щодо вчинення як нотаріальних дій, так і дій, привірюваних до нотаріально посвідчених (заповітів та довіреностей).

Стан опрацювання. Питання історії нотаріальних органів в Україні досліджувалися багатьма вітчизняними вченими, зокрема: В. Баранковою, М. Дякович, Л. Єфіменком, М. Кальницьким, В. Комаровим, О. Неліним, М. Никифороком, В. Степаненком, В. Чернишем, Л. Ясінською (Шевчук) та іншими.

Однак у працях названих науковців висвітлювалися в основному загальні питання нотаріальної діяльності органів нотаріату – державних та приватних нотаріусів, мало приділено уваги аналізу законодавства щодо порядку вчинення органами квазінотаріату дій, привірюваних до нотаріального посвідчених. Варто наголосити на тому, що лише поодинокі дослідження висвітлюють окремі питання посвідчення дій, привірюваних до нотаріально посвідчених, посадовими та службовими особами закладів охорони здоров'я України. Практично не розглядалися питання еволюції таких квазінотаріальних органів (закладів охорони здоров'я).

Мета статті – окреслення історичного досвіду посвідчення заповітів та довіреностей, які привірюються до нотаріально посвідчених, посадовими та службовими особами лікувальних установ України; здійснення аналізу правового регулювання порядку вчинення нотаріальних дій, привірюваних до нотаріально посвідчених, посадовими та службовими особами лікувальних установ України.

Методологічною основою даного дослідження стали як загальнотеоретичні, так і спеціальні методи, зокрема порівняльно-правовий та діалектичний.

Виклад основного матеріалу. Учинення органами квазінотаріату дій, привірюваних до нотаріальних, зокрема посадовими та службовими особами лікувальних установ України, має свою історію.

Варто нагадати, що під час Другої світової війни запроваджено низку спрощених правил для вчинення нотаріальних дій за участю військовослужбовців. Вказані питання врегульовано постановою Ради народних комісарів (далі – РНК) Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) від 15 вересня 1942 р. № 1536 «Про порядок посвідчення довіреностей та заповітів військовослужбовцями у військовий час» [1]. Згідно із зазначеним документом, різні довіреності, а також заповіти осіб, які перебували в Червоній армії та Військово-морському флоті, могли бути посвідчені, крім нотаріальних органів, окремими посадовими та службовими особами. У нормативному акті виокремлено дві групи осіб, уповноважених на вчинення дій, привірюваних до нотаріально посвідчених.

До першої групи належали: командування окремих військових частин (полки, ескадрилії, кораблі 1, 2, 3 рангів; з'єднання кораблів 4 рангу, окремі батальйони, дивізії, роти, батареї; загони й інші відповідні ним військові частини), які посвідчували довіреності та заповіти військовослужбовців.

До другої групи належали начальники госпіталів, що посвідчували довіреності та заповіти військовослужбовців, що перебувають на лікуванні в госпіталях.

Отже, законодавцем надано право службовим особам визначених лікувальних установ – госпіталів – вчиняти дії, які привірюються до нотаріально посвідчених.

Варто наголосити на тому, що згідно з постановою РНК СРСР від 26 червня 1946 р. № 1496, норми постанови РНК СРСР від 15 вересня 1942 р. № 1536 збережені і в мирний час.

У 1963 р. в Україні затверджені нові Цивільний і Цивільний процесуальний кодекси Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР). Зокрема, у Цивільному кодексі УРСР уперше в Україні на законодавчому рівні встановлено порядок посвідчення доручень (ст. 65) та заповітів (ст. 542), які привірюються до нотаріально посвідчених.

Так, у ст. 65 Цивільного кодексу УРСР (1963 р.) законодавець до переліку осіб, які мали право посвідчувати доручення, які привірюються до нотаріально посвідчених, включив також деяких посадових і службових осіб військово-лікувальних закладів. Серед них начальники, їх заступники з медичної частини, старші та чергові лікарі госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів, які мають право посвідчувати доручення лише від імені військовослужбовців та інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах.

У результаті проведеного аналізу норм ст. 542 Цивільного кодексу УРСР (1963 р.) доходимо висновку, що до нотаріально посвідчених заповітів законодавцем привірюються дві групи заповітів, які посвідчені посадовими та службовими особами лікувальних і військово-лікувальних установ держави. А саме:

1) заповіти громадян, які перебувають на лікуванні в лікарнях, інших стаціонарних лікувально-профілактичних закладах, санаторіях або проживають у будинках для престарілих та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, лікувальних закладів, санаторіїв, а також директорами і головними лікарями зазначених будинків для престарілих та інвалідів;

2) заповіти військовослужбовців та інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками, їх заступниками з медичної частини, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів.

Отже, законодавцем надано більш широкі можливості для посвідчення заповітів, привірюваних до нотаріально посвідчених, ніж аналогічних доручень.

У ст. 13 Закону СРСР «Про державний нотаріат» від 19 липня 1973 р. визначено дві категорії фізичних осіб, які мали право посвідчити доручення та заповіти, що привірювалися до нотаріально посвідчених. А саме:

1) заповіти громадян, які перебувають на лікуванні в лікарнях, інших стаціонарних лікувально-профілактичних закладах, санаторіях або проживають у будинках для престарілих та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, лікувальних закладів, санаторіїв, а також директорами і головними лікарями зазначених будинків для престарілих та інвалідів;

2) заповіти та доручення військовослужбовців та інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками, їх заступниками з медичної частини, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів.

25 грудня 1974 р. Верховною Радою УРСР ухвалено Закон «Про державний нотаріат» [2], який на законодавчому рівні комплексно врегулював питання діяльності українського радянського нотаріату та вперше у радянському нотаріальному законодавстві, у ст. 16, урегулював порядок посвідчення службовими особами заповітів і доручень, привірюваних до нотаріально посвідчених, дублюючи норми Цивільного кодексу УРСР, а також ст. 13 Закону СРСР «Про державний нотаріат» 1973 р.

У контексті даного дослідження варто зазначити, що у вказаному нормативному акті встановлено, що до нотаріально посвідчених документів привірюються:

1) заповіти громадян, які перебувають на лікуванні в лікарнях, інших стаціонарних лікувально-профілактичних закладах, санаторіях або проживають у будинках для престарілих та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, лікувальних закладів, санаторіїв, а також директорами і головними лікарями зазначених будинків для престарілих та інвалідів;

2) заповіти і довіреності військовослужбовців та інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталах, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками, їх заступниками з медичної частини, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів [2].

Тобто встановлено дві групи посадових осіб лікувальних установ, які мали право посвідчувати заповіти та довіреності, прирівнювані до нотаріально посвідчених. Отже, військовослужбовці й особи, які перебували на лікуванні в госпіталах, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, мали право посвідчити не лише заповіти, але й довіреності, які прирівнювалися до нотаріально посвідчених.

Основним документом держави, що регулює нотаріальну діяльність у незалежній Україні, є Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. [3], який скерував український нотаріат в руслі латинського (європейського) нотаріату. У ст. 40 зазначеного Закону окремо визначено компетенцію посадових та службових осіб (органів квазі-нотаріату) щодо посвідчення лише двох видів нотаріальних дій – заповітів та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених. Наголошуємо на тому, що перелік повноважень службових осіб щодо посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, за ст. 40 Закону України «Про нотаріат» 1993 р., в основному дублює перелік дій, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, які вчиняли службові особи радянської України, що був встановлений у ст. 16 Закону УРСР «Про державний нотаріат» 1974 р.

У ст. 245 ухваленого 2003 р. Цивільного кодексу України [4] урегульовано форми довіреностей, зокрема довіреності, які посвідчені посадовими та службовими особами, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. Також законодавець у ст. 1252 Цивільного кодексу окрему увагу звернув на особливості правового регулювання посвідчення заповітів, прирівнюваних до нотаріально посвідчених. У результаті проведеного аналізу норм ст. ст. 245 і 1252 Цивільного кодексу України та ст. ст. 40, 40–1 Закону України «Про нотаріат» доходимо висновку, що прирівнювані до нотаріально посвідчених дії, вчинені посадовими, службовими особами можна класифікувати за кількома ознаками. Наприклад, за видами вчинюваних дій, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. У такому разі необхідно виділити не дві, а три групи вчинюваних дій: посвідчення заповітів, посвідчення довіреностей, а також засвідчення справжності підпису на документах, зміст яких не суперечить закону і які не мають характеру угод та не містять відомостей, що порочать честь і гідність людини. На нашу думку, за видами органів квазінотаріату (види посадових або службових осіб, які вчиняють дії, що прирівнюються до нотаріально посвідчених) варто виділити десять груп відповідних осіб [5, с. 60]. Звертаємо увагу на те, що норми щодо посвідчення прирівнюваних до нотаріальних довіреностей (доручень) не зазнали суттєвих змін.

Водночас зауважуємо, що норми стосовно посвідчення заповітів, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, зазнавали суттєвих змін, які вносилися як до ст. 1252 Цивільного кодексу України (2003 р.), так і до ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат».

У п. п. 1 і 4 ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат» первинної редакції Закону від 2 вересня 1993 р. встанов-

лено, що «до нотаріально посвідчених документів» прирівнюються:

– заповіти громадян, які перебувають на лікуванні в лікарнях, інших стаціонарних лікувально-профілактичних закладах, санаторіях або проживають у будинках для престарілих та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, лікувальних закладів, санаторіїв, а також директорами і головними лікарями зазначених будинків для престарілих та інвалідів;

– заповіти та доручення військовослужбовців та інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталах, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками, їх заступниками з медичної частини, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів [3].

Законодавець у ч. 1 ст. 1252 нового Цивільного кодексу України (1963 р.) дещо вдосконалив і ускладнив порядок посвідчення заповітів, прирівнюваних до нотаріально посвідчених. Зокрема передбачив, що заповіт особи, яка перебуває на лікуванні в лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також особи, яка проживає в будинку для осіб похилого віку та інвалідів, може бути посвідчений головним лікарем, його заступником із медичної частини або черговим лікарем цієї лікарні, госпіталю, іншого стаціонарного закладу здоров'я, а також начальником госпіталю, директором або головним лікарем будинку для осіб похилого віку та інвалідів.

Лише Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат»» від 1 жовтня 2008 р., який уважають «революцією» нотаріату, норми ст. 40 зазначеного Закону узгоджено із Цивільним кодексом України (ст. 1252).

На нашу думку, за видами органів закладів охорони здоров'я (види посадових або службових осіб, які вчиняють дії, що прирівнюються до нотаріально посвідчених) варто виокремили три групи відповідних осіб.

До першої групи належать начальники госпіталів, санаторіїв, інших військово-лікувальних закладів, їх заступники з медичної частини, старші або чергові лікарі, які посвідчують довіреності військовослужбовців або інших осіб, що перебувають на лікуванні в таких закладах.

До другої групи належать головні лікарі, їх заступники з медичної частини або чергові лікарі лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, які посвідчують заповіти осіб, що перебувають на лікуванні в таких закладах.

До третьої групи варто віднести директорів або головних лікарів будинків для осіб похилого віку та інвалідів, які посвідчують заповіти осіб, що проживають у таких будинках.

Як свідчить практика, зокрема міста Львова, посадові особи закладів охорони здоров'я, військових лікувальних установ зазвичай не вчиняють нотаріальних дій, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, оскільки в місті є значна кількість державних і приватних нотаріусів.

Ми не поділяємо думку знаного українського дослідника О. Неліна, що необхідно відмовитися від учинення нотаріальних дій ненотаріусами [6, с. 22]. На наш розсуд, це є не тільки неможливим, а і недоцільним, оскільки мужні захисники сучасної України мають право і надалі повинні мати право і скласти довіреність, і посвідчити свою останню волю шляхом складення заповіту.

Водночас пропонуємо надати право засвідчення справжності підпису на документах як командирам (начальникам) частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів, так і головним лікарям, їх заступникам із медичної частини або черговим лікарям цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, начальникам госпіталів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні

дії. Таке засвідчення підпису мало б прирівнюватися до нотаріального засвідчення справжності підпису особи на документах, зміст яких не суперечить закону і які не мають характеру угод, не містять відомостей, що принижують честь і гідність людини. Це дуже б допомогло в разі оформлення спадщини спадкоємцям – військовозобов'язаним учасникам ООС, оскільки заява про прийняття чи відмову від спадщини подається нотаріусу особисто та не може бути подана повіреним. Отже, довіреність на ведення спадкової справи, зокрема оформлена відповідно до ст. 40 Закону України «Про нотаріат», не дає право повіреному подавати відповідні заяви про відмову від прийняття спадщини чи про прийняття спадщини від імені довірителя.

На нашу думку, органи квазінотаріату повинні надалі здійснювати свої повноваження щодо вчинення дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, відповідно до чинного законодавства. Зокрема, у своїй діяльності повинні дотримуватися вимог ст. ст. 245 і 1252 Цивільного кодексу України та ст. 40 Закону України «Про нотаріат», а також Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, чинного в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 р. № 940.

Вважаємо за необхідне вказати на те, що органи квазінотаріату збережені й успішно працюють як в Україні, так і в Білорусі, Молдові та Російській Федерації. Водночас зауважуємо, що посвідчення заповітів і довіреностей, при-

рівнюваних до нотаріально посвідчених заповітів і довіреностей, у Білорусі, Молдові й Україні відбувається в основному однаковими органами.

Висновки. Отже, до компетенції відповідних посадових і службових осіб закладів охорони здоров'я України, зокрема лікувальних установ, належить учинення лише двох видів дій, які прирівнюються до нотаріального посвідчення, а саме: посвідчення заповітів та посвідчення довіреностей.

З огляду на історичний досвід щодо повноважень посадових, службових осіб лікувальних установ, які вчиняють дії, прирівнювані до нотаріального посвідчення, на нашу думку, є необхідність у збереженні повноважень щодо посвідчення заповітів і довіреностей, а також у розширенні повноважень щодо засвідчення справжності підпису на документах, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, начальниками госпіталів.

Подальші розвідки полягатимуть у характеристиці загальних засад учинення нотаріальних дій, які прирівнювані до нотаріального посвідчення, посадовими та службовими особами закладів охорони здоров'я, а також в аналізі особливостей посвідчення вказаними посадовими особами заповітів та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О порядке удостоверения доверенностей и завещаний военнослужащих в военное время : постановление Совета народных комиссаров от 15 сентября 1942 г. № 1536. СП СССР. 1942. № 8. Ст. 133.
2. Про державний нотаріат : Закон Української РСР від 25 грудня 1974 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1975. № 1. Ст. 4.
3. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
5. Долинська М. До питання компетенції посадових і службових осіб, які вчиняють дії, прирівняні до нотаріально посвідчених. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2017. Вип. 3. С. 55–65.
6. Нелін О. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 19–22.

УДК 340.12

ФЕНОМЕН СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА (ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

PHENOMENON OF SOCIOLOGY OF THE RIGHT (GENERAL THEORETICAL ASPECTS)

Кравчук С.М.,

*старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Української академії друкарства,*

присяжна суддя

Шевченківського районного суду м. Львова

Стаття розглядає теоретичні аспекти феномену соціології права сучасного світу, момент його виникнення та розвитку. Аналізується розрізнення таких понять, як «об'єкт соціології» та «предмет соціології» у теоретико-правовому сенсі. Узагальнено наукові дослідження у сфері соціології права як у складному соціальному явищі (правовому та соціальному феномені) та основні закономірності його функціонування в умовах сьогодення. Порівнюються різні погляди, авторські підходи до означення складного наукового поняття «соціологія права», пропонуються власні. Автор робить акцент на дослідженні соціології права як науки інтегральної, яка дозволяє поєднувати та систематизувати знання різних галузей юридичної науки.

Об'єктом соціології права є правове життя суспільства в усьому розмаїтті.

Предмет соціології права розглядається як структурована система знань про певний наповнений соціально-юридичний феномен під час його розвитку та безпосередньої дії, відповідний соціально детермінований і соціально спрямований процес. Право водночас слугує підставою для впровадження в людську свідомість певних приписів, правил поведінки з метою їх дотримання. Цей процес нерозривно пов'язаний із правотворчістю, яка, у свою чергу, залежить від багатьох різноприродних чинників: політичних, моральних, економічних, культурних та ін. У цьому аспекті важливою є і правозастосовна та правореалізаційна діяльність.

Соціологія права як наука включає дослідження і таких важливих елементів, як мораль, релігія, національна ідея, які визначають якісні особливості суспільних відносин стосовно конкретного часу їх існування. Це складне явище, невіддільне від результатів творчої діяльності соціуму. Воно виникає безпосередньо в соціальному середовищі та в межах, що визначаються передусім моральними законами, які впливають із людської розумності.